

news letter

Summit NATO v Praze který proběhl v předposledním listopadovém týdnu, byl nepochybně jednou z nejvýznamnějších politických událostí, která se v posledních letech na území naší země odehrála. Nikoliv pouze proto, že Praha hostila 46 hlav států, k zabezpečení akce byla podniknuta bezprecedentní bezpečnostní opatření a pražské jednání se dostalo do čela zpravodajství všech světových médií. Daleko důležitější byly výsledky tohoto summitu - rozhodnutí o transformaci Aliance a jejím rozšíření. Co tyto změny budou znamenat pro NATO, pro svět, Evropu i pro naši zemi? Interpretace se různí mezi politiky, politickými analytiky i mediálními komentátory. CEP se proto rozhodl dát prostor k vyjádření dvěma názorům. Vedle článku **Hynka Fajmona** zařazujeme i zvláštní komentář **Ladislava Jákla**, akcentující jiné pohledy a nové otázky.

Hynek Fajmon:
Pražský summit
NATO a bezpečnost
Západu

Ladislav Ják:
Mění se NATO
opravdu k lepšímu?

Petr Hájek:
Volby a nezávislost

Václav Klaus:
Recenze autobiografických rozhovorů
F. A. Hayeka

Jiří Weigl:
Nesnesitelná
lehkost psaní

Pražský summit NATO a bezpečnost Západu

Hynek Fajmon
Autor je poslancem Parlamentu ČR

Summit NATO se poprvé konal za bývalou železnou oponou v hlavním městě České republiky v Praze. Vzhledem k významu této akce je třeba věnovat velkou pozornost obsahu a výsledkům tohoto jednání.

Summit projednával několik základních otázek. Patřila sem celková bezpečnostní situace Západu vyplývající z nového vzepětí sil mezinárodního terorismu, rozšíření NATO o nové členy, rozvoj nových kapacit schopných čelit novým hrozbám, rozvoj vztahů s okolím a bezpečnost v regionu jihovýchodní Evropy. Na program jednání se ale dostaly i některé další aktuální otázky, mezi kterými byla na prvním místě strategie boje Západu s iráckým režimem.

Nové hrozby a rizika

Teroristické útoky podniknuté vůči USA dne 11. září 2001 se staly podnětem k historicky prvnímu využití článku 5 washingtonské smlouvy o kolektivní obraně členských zemí Aliance. Již 12. září 2001 Severoatlantická rada na úrovni velvyslanců rozhodla o tom, že útok vůči USA je útokem proti všem členům NATO. Aliance tímto rozhodnutím vstoupila do nové etapy své historie - do války s mezinárodním terorismem.

Ministerské zasedání Severoatlantické rady v prosinci 2001 rozhodlo o tom, že NATO musí adaptovat své vojenské kapacity tak, aby odpovídaly novému bezpečnostnímu prostředí vzniklému po 11. září 2001. Pražský summit NATO se podrobně

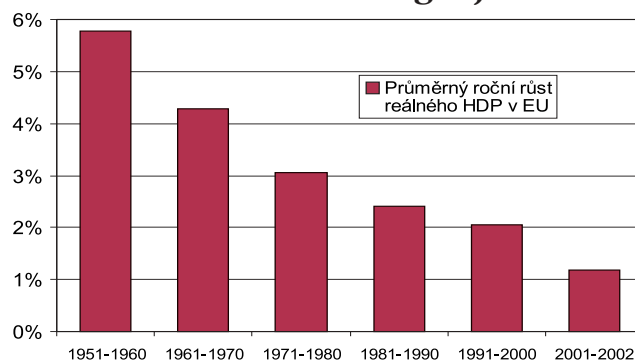
zabýval výsledky boje s mezinárodním terorismem a stanovil priority Aliance pro následující roky. V rámci tohoto bodu došlo i na diskusi o Iráku. Americké diplomacii se podařilo ještě před pražským summitem prosadit v Radě bezpečnosti OSN rezoluci o Iráku, která požaduje verifikovatelné odzbrojení Iráku v kategorii zbraní hromadného ničení. Prezident Bush tedy přijel do Prahy s podporou mezinárodního společenství v zádech. Některé menší členské země NATO a mezi nimi i Česká republika v diskusi doporučovaly společný postup proti Iráku

v rámci Aliance. Tuto variantu však americká diplomacie obratně vyloučila ze hry. Prezident Bush dal jasně najevo, že případný útok proti Iráku bude prováděn ad hoc koalici států vedených USA. Členové Aliance se budou moci připojit, ale akce nebude formálně vedena Aliancí.

Ve vztahu k Iráku a obecněji k problému mezinárodního terorismu je možné rámcově definovat dva základní přístupy. Na jedné straně jsou USA a jejich nejbližší spojenci (především Británie), kteří tvrdí, že USA byly dne 11. září 2001 napadeny a mají nyní dle Charty OSN právo provádět jakékoliv vojenské akce proti agresorovi kdekoliv na světě a jsou k tomu dle mezinárodního práva plně oprávněny. Druhý tábor pod vedením Francie uznává, že došlo k napadení USA, ale tvrdí, že USA musí k odvetným akcím získat podporu Rady bezpečnosti OSN. Americká diplomacie nyní toto stanovisko akceptovala při projednává-

LISTOPADOVÝ GRAF CEPU

Hospodářský růst ve stále více se integrující EU

ní rezoluce o Iráku a vytvořila si tak výhodný prostor pro další postup.

Druhým důležitým aspektem této záležitosti je dilema individuální versus kolektivní akce. USA byly napadeny a NATO rozhodlo o uplatnění článku 5 washingtonské smlouvy. Přesto však byly všechny podstatné vojenské akce prováděny ze strany USA individuálně nebo pouze s ad hoc podporou některých dalších zemí. V tomto procesu se projevují dvě protichůdné tendence americké zahraniční politiky - na jedné straně snaha o rychlý a účinný zásah, který z logiky věci mohou uskutečnit pouze USA, a na druhé straně snaha o získání co nejširší mezinárodní podpory pro americké kroky. Toto americké dilema je ztělesňováno otevřeným zápasem o americkou zahraniční politiku mezi Colinem Powell a Donaldem Rumsfeldem.

Konečně třetím důležitým aspektem této záležitosti je obecný problém obrana versus útok. Mezinárodní terorismus zničil tradiční schéma válčení, kde proti sobě stojí jasně definované strany s mezinárodněprávní subjektivitou a vlastním územím a vedou válečné operace dle určitých pravidel. Tento typ konfliktu, který známe z minulosti, je nyní na ústupu. Na scénu se však dostal v mnohem daleko nebezpečnější typ konfliktu, kdy proti Západu stojí protivník bez mezinárodněprávní subjektivity a vlastního území a navíc provádí své operace na teritoriu NATO.

Pro tento druh konfliktu nejsoú žádá obecně přijímaná pravidla. Pokud bychom na tento typ konfliktu uplatnili dosavadní pravidla pro standardní válečné konflikty, omezili bychom si sami své operační možnosti. Zásadní filosofický problém boje s terorismem spočívá ve skutečnosti, že Západ je postaven na dodržování určitých pravidel hry, která jsou však tváří v tvář mezinárodnímu terorismu často překážkou efektivního boje. Tato pravidla jsou ale zároveň zárukou svobody Západu. Zcela reálně se tedy dostáváme do dilematu svoboda versus bezpečnost.

Účinný boj proti mezinárodnímu terorismu je dle mého soudu možný pouze operacemi útočného, a nikoliv obranného charakteru. Boj s mezinárodním terorismem se musí odehrávat daleko za hranicemi NATO u samého zdroje tohoto fenoménu. Tím se však zároveň jasně říká, že dosavadní pravidla hry se musí buď upravit, a nebo se smířit s tím, že budou obcházena nebo přímo porušována.

Rozšíření NATO

O prvním rozšíření NATO po pádu železné opony bylo rozhodnuto na summitu NATO v Madridu v roce 1997. Zde byly ke členství přizvány tři postkomunistické státy: Polsko, Maďarsko a Česká republika. Jejich vstup se poté formálně uskutečnil v dubnu 1999. Aliance svým posledním rozšířením reagovala na změnou situaci ve střední a východní Evropě po pádu komunismu a na silný zájem nových demokracií o členství.

Polsko, Maďarsko i Česká republi-

ka se aktivně účastnily aliančních operací a v rámci svých možností přispívaly k bezpečnosti a stabilitě celé severoatlantické oblasti. Nepotvrdily se tak obavy některých států a politiků z toho, že rozšíření NATO přinese více škody než užítku. A navíc o členství v NATO nepřestaly usilovat ostatní nové demokracie střední a východní Evropy.

Pražský summit NATO rozhodl o tom, že nabídka členství se bude týkat Bulharska, Estonska, Litvy, Lotyšska, Rumunska, Slovenska a Slovinska. Tyto státy by se tak měly po podpisu příslušných smluv a jejich ratifikaci v členských zemích stát během krátké doby členy NATO. Lze předpokládat, že tomu tak bude pravděpodobně v roce 2004.

Pro Českou republiku to bude znamenat, že budeme definitivně ze všech světových stran obklopeni spojeneckými státy a neutrálním Rakouskem. Dojde tak k výraznému posílení naší vlastní bezpečnosti.

Na rozšíření NATO je ale třeba se podívat i ze širší politické, vojenské a organizační perspektivy. Politická dimenze rozšíření je nejvíce ovlivňována vztahem mezi USA na jedné straně a francouzsko-německým blokem na straně druhé. USA prosazovaly první vlnu rozšíření a prosazují nyní i druhou s odůvodněním, že dojde k rozšíření pásma svobody, demokracie a stability. Logickým důsledkem rozšíření má být následné posílení NATO a v něm vůdčí role USA. Noví členové totiž velmi dobře vědí, že reálným vojenským garantem jejich bezpečnosti není nikdo jiný než USA. Záměrem německo-francouzského bloku je vybudovat "evropskou obranu", která bude postavena na bázi Evropské unie a v podstatě jako konkurenční projekt k NATO. Tento blok je však dosud příliš slabý na to, aby mohl nabídnout Evropě reálné vojenské garance. Rozšíření NATO sice neodmítá, ale představa rozšířené Aliance vedené USA se mu příliš nezamlouvá. Jeho dlouhodobým záměrem je převést transatlantickou vazbu do relace USA-EU s tím, že veškerou bezpečnostní agendu v Evropě bude mít na starosti Evropská unie.

Vojenská dimenze rozšíření NATO je nejvíce ovlivněna faktem stále rostoucí asymetrie ve vojenských schopnostech USA na straně jedné a zbytku NATO na straně druhé. Z této asymetrie vyplývá, že velikost rozšíření je v podstatě závislá na reálných možnostech amerických ozbrojených sil garantovat bezpečnost nových rozsáhlých území článkem 5 washingtonské smlouvy. Vojenské schopnosti západoevropských zemí jsou až na Británii a Francii velmi malé. Do ostrého kontrastu se tak dostávají bezpečnostní ambice EU a výše evropských obranných výdajů.

Organizační dimenzi rozšíření NATO mám na mysli především funkčnost a efektivitu rozhodovacího procesu Aliance. Rozšíření z 16 na 19 a následně na 26 členů znamená, že okolo stolu bude v bruselské centrále sedět daleko více účastníků jednání.

V úvahu je třeba vzít skutečnost, že v NATO se rozhoduje jednomyslně. Spoléhat se proto budeme muset na dosavadní neformální vůdčí roli USA a vnitropolitickou stabilitu nových členských zemí.

Budoucnost Aliance

V zásadě máme před sebou dvě varianty dalšího vývoje Aliance. První variantu bych definoval jako vojenskou a druhou jako politickou alianci. Jsem přesvědčen o tom, že NATO bylo od samého počátku zamýšleno jako vojenská aliance a je takovou aliancí dodnes. Mám rovněž za to, že je v zájmu České republiky i dalších především menších evropských členů udělat vše proto, aby NATO fungovalo i nadále jako vojenská aliance. Pokud bychom nastoupili cestu k druhé variantě, hrozil by v krátkém čase fenomén renacionalizace bezpečnostní politiky. Tento fenomén spojený s potenciálním stažením se USA z Evropy by mohl znamenat návrat Evropy do období trvalé nestability.

V obecné rovině je možné vyjádřit varianty budoucího fungování NATO jako kolektivní bezpečnost versus kolektivní obrana. Mnozí lidé tvrdí, že rozšíření Aliance na 26 států sebou téměř nevyhnutelně přinese posun od kolektivní obrany ke kolektivní bezpečnosti. Poukazují především na skutečnost, že do NATO vstoupí i tři pobaltské země a vyslovují pochybnosti o tom, zda jsou USA a další spojenci skutečně připraveni vojensky bránit tyto státy v případě jejich napadení. Taková pochybnost je jistě legitimní, ale v dané chvíli v podstatě hypotetická. Osobně jsem přesvědčen o tom, že členství těchto zemí ve funkční Alianci bude dostatečným důvodem k tomu, aby tyto státy v dohledné době nemohly být napadeny.

Velmi významným výsledkem pražského summitu je rozhodnutí o vybudování aliančních sil rychlé reakce o síle 21 000 mužů. Toto rozhodnutí je možné hodnotit jako jednoznačné vítězství americké diplomacie a porážku německo-francouzských předstáv o evropských ozbrojených silách. Vedle toho však existuje paralelní evropský projekt známý pod označením EU Headline Goal. Kuriozita celé záležitosti je v tom, že se v Evropě téměř ve všech zemích mluví stále o těch samých vojenských jednotkách. Dobře je to možné demonstrovat na příkladu České republiky, která do NATO i do EU nabízí tytéž jednotky. Fakticky se neřeší otázka, jak posílí vojenské kapacity evropských zemí, ale komu ty existující vojenské kapacity podřídí - zda NATO nebo EU. Dle dosavadních zkušeností je možné realisticky očekávat úspěch spíše alianční než evropské iniciativy.

Bez velkého mediálního zájmu zůstala jedna velmi důležitá část jednání pražského summitu NATO, a to oblast ochrany proti nebezpečí balistických raket. Aliance tak de facto posvětila americkou strategii budování tzv. National Missile Defence, kterou slibil ve své volební kampani prezident Bush. Dobrou zprávou pro nás

je to, že nyní se o této iniciativě hovoří na alianční úrovni a Američané akceptují tezi o nedělitelnosti bezpečnostního prostoru Aliance. Dobrou zprávou je ale i to, že tuto rozumnou iniciativu nakonec podpořily i ty členské země, které pro ni na počátku neměly nic než kritická slova.

Alianční strategie bude mít pochybně značné důsledky i pro obchod s vojenským materiálem. Posilování vojenských schopností nových, ale i starých členů se totiž neobejde bez rozsáhlých investic do vojenské infrastruktury a nových zbraní. Svým způsobem je tedy rozšíření Aliance mimo jiné i rozšířením zbrojního trhu. Největší část evropských arsenálů pochází z 70. a 80. let minulého století a tyto zbraně se dostávají na hranici své životnosti. Typickým příkladem tohoto fenoménu je stav nadzvukového letectva, kterou zdaleka neřeší pouze Česká republika. Stejný problém má nyní Rakousko, Německo, Polsko, Maďarsko a celá řada dalších zemí. A právě v ostré konkurenci na zbrojním trhu je třeba hledat i mnohé příčiny rozporů mezi USA na jedné straně a německo-francouzským blokem na straně druhé.

Nové vztahy

Vztahy NATO s Evropskou unií a vztahy NATO s Ruskem byly na pražském summitu projednávány s nevelkým úspěchem. Rusko nesouhlasí s rozšiřováním NATO, nicméně v ruských postojích lze nalézt mnohem více racionality než tomu bylo při prvním rozšiřování NATO v roce 1999. Rusové sází na to, že rozšíření Aliance sníží její efektivitu a tím následně i její význam. Paralelně s tím však budují velmi přátelské vztahy s USA - prezident Bush z Prahy odletěl na návštěvu právě do Moskvy.

V případě Evropské unie je situace rovněž komplikovaná. Francouzský prezident Chirac neváhal dokonce veřejně prohlásit, že pražský summit propálil příležitost pro navázání hlubší spolupráce mezi NATO a EU. Zde se však opět vracíme ke starému známému problému. Na jedné straně stojí obrovské evropské ambice a na druhé straně reálné malé možnosti a to vše je navíc komplikováno nevráživostí a starými spory. Fakt je ten, že Evropská unie si stanovila v bezpečnostní oblasti několik priorit mezi, kterými jsou nejdůležitější tzv. EU Headline Goal a převzetí vojenské operace NATO v Makedonii. Uvidíme, zda se tyto cíle podaří dosáhnout. Zatím by možná bylo lepší vyhlášovat méně ambiciózní plány, ale zároveň je skutečně plnit. Problém je ale i v již zmiňovaných vojenských kapacitách a jejich podřízenosti. A navíc zde existuje ještě nevyřešený řecko-turecký spor. Turecko odmítá poskytnout kapacity NATO k vojenským operacím EU protože není jejím členem. Ochotně ustoupit je pouze za předpokladu, že takové akce EU nebudou prováděny v Egejském moři. Tato podmínka je však nepřijatelná pro Řecko, a tak není cesty kupředu. Lze tedy konstatovat, že prezident Chirac měl v zásadě pravdu.

Mění se NATO opravdu k lepšímu?

Ladislav Jaki

Autor je spolupracovníkem CEPu

Snad nejméně frekventovanějším termínem moderního politického slovníku je integrace. Jenže četnost jeho používání vede k nestejné interpretaci. Nepochybně typickým významným produktem integračních procesů je Evropská unie. Avšak právě její příklad obnažuje onu interpretační propast. Jedni vidí v EU nástroj k odbourávání bariér mezi státy, druzí v šanci proměnit ji celou v nový typ státu. Může u NATO jít o podobný rozpor? Tato otázka není často kladena, je ale legitimní a lze na ni podle mého názoru odpovědět ANO.

Má být NATO efektivním nástrojem k posílení obrany jeho členských zemí, či - podle druhého názoru - jakýmsi nositelem společných idejí, v jejichž zájmu je povoláno přetvářet svět „k lepšímu“? Jsem si jist, že máme hájit první názor. Poslední vývoj, včetně Pražského summitu, však svědčí o znepokojivém trendu ve prospěch názoru druhého. A to skrývá dvě rizika.

Prvním rizikem nového trendu je oslabení efektivity NATO jako garan-

ta bezpečí. Příliš rozšířené a příliš ambiciózní NATO ve smyslu jakéhosi tvůrce světového pořádku nebude schopno produktivně se rozhodovat a konat. Druhým rizikem je, že s konkrétnějším politickým a ideovým obsahem přestane být politika NATO univerzální a tedy i obecně přijatelná veřejností členských zemí. Znamky obou rizik vidíme již nyní a summit je nijak nerozptýlil, spíše naopak.

NATO zdá se našlo nový smysl existence, kterým je boj s mezinárodním terorismem, a k naplnění tohoto cíle projdou jeho struktury transformací. V této poloze může být pro USA užitečnou platformou, jenže vzdálenou očekáváním, která s členstvím v NATO spojovaly postkomunistické země.

Ty se v uplynulém století staly obětí svého geopolitického postavení mezi dvěma evropskými velmocemi Německem a Ruskem, aby nakonec skončily v područí sovětské totality. Mezitím americké vedení přineslo zemím NATO nejen bezpečí, znamenalo i prosazení ekonomické svo-

body a politické demokracie, jež katalyzovaly prosperitu. Dařilo se i překonávat staré národní antagonismy a postupně v Evropě dosáhnout dřívě nepoznané éry stability a míru.

Pád železné opony otevřel Evropě, a nejen té postkomunistické, nové možnosti svobodného rozvoje, obnovil však i staré nejistoty a předsudky. Fobie z Ruska, skryté obavy ze sjednoceného Německa, národnostní spory se sousedy - to vše se projevuje ve všech zemích s tragickým vyvrcholením na území bývalé Jugoslávie.

Není divu, že většina postkomunistických států, bez ohledu na politickou orientaci svých reprezentací, usiluje o bezpečnostní zakotvení. Pochopitelně viděly nejsilnější garanci pro svou obnovenou svobodu ve vstupu do NATO. Málokdo si byl ochoten připustit, že po konci studené války jsou zájmy dosavadních členů a postkomunistických zájemců o členství značně rozdílné.

NATO a především USA ztratily globálního protivníka, soupeření s nímž do konce 80. let tvořilo osu americké politiky a formovalo americké národní zájmy. Jakékoliv ohrožení křehké rovnováhy mezi bloky bylo nesmírně závažné a tento fakt ospravedlňoval i totální vzájemné bezpečnostní závazky uvnitř Aliance. Tato situace však vzala za své.

Změna se projevila v procesu roz-

šiřování NATO. Zatímco v éře studené války dominoval geopolitický faktor, nyní pro členství dominují kritéria politická (úroveň pluralitní demokracie) či vojenská (reformy ozbrojených sil). Je ale evidentní, že rozhodnutí o vstupu do války k obraně napadeného spojení na těchto kritériích nezávisí. Příkladem budiž válka v Zálivu, kdy USA bez váhání napadly agresora, přestože oběť irácké agrese Kuvajit nebyl s USA svázán žádnou obdobou Atlantické smlouvy a s pluralitní demokracií i lidskými právy byl na štiřu. Strategický význam Kuvajtu pro USA byl totiž jednoznačný.

To však nelze říci o řadě postkomunistických zemí. Souhlasí-li v této situaci členové NATO s přijetím nových kandidátů z východní Evropy, znamená to, že se v Alianci oslabuje vojenská složka na úrok složky politické. Fakt, že NATO na pražském summitu rozhodlo o přijetí pobaltských zemí aniž došlo k politické konfrontaci s Ruskem, je demonstrací tohoto vývoje.

NATO se stává prestižním politickým klubem, stimulujícím stabilitu mezi i uvnitř členských zemí, avšak obsah tohoto partnerství je podstatně jiný, než v době NATO z éry studené války. Stává se nositelem mnohoznačného a pomalu se vyprázdňujícího pojmu „integrace.“

LISTOPADOVÝ KOMENTÁŘ CEPU

Volby a nezávislost

V českých médiích čteme a posloucháme, že v podzimních senátních a komunálních volbách se nejdůležitějším ukazatelem stal tzv. „fenomén nezávislých“. Že to byli vlastně oni, kdo se stali skutečnými vítězi voleb. Že standardní politické strany utrpěly v tomto klání další zásadní úder a že budoucnost NEZÁVISLÝM proto zjevně patří.

S podobnými postoji a tvrzeními jsme se na naší polistopadové politické scéně potkávali vlastně v průběhu větší části devadesátých let. Někteří významní politici se od počátku netajili svým odporem k politickým stranám jako takovým. Spor nakonec přerostl ve fundamentální „soutěžení“ o vliv politických reprezentací, soustředěných v politických stranách a legitimizovaných volbami, proti všemožným seskupením, nátlakovým, lobbyistickým a zájmovým skupinám, vlivným jednotlivcům a kulturně-intelektuálním „elitám“, označených eufemisticky OBČANSKÁ SPOLEČNOST.

Pro pořádek poznamenejme, co většina lidí intuitivně ví: Tvrzení o „vítězství Nezávislých v podzimních volbách“ je typickým produktem mediálně-virtuální reality, která sice se skutečnou realitou nemá obvykle na počátku mnoho společného, ale její

(a často naplněnou) ambicí je, aby určitá část společnosti nahradila zjevnou realitu ve svých hlavách touto realitou umělou, přijala ji a začala v ní přemýšlet a jednat podle mediálně vytvořených schémat a tím jí postupně učinit realitou skutečnou. Jinými slovy jde o klasickou manipulaci, o útok proti svobodnému a suverénnímu NEZÁVISLÉMU občanskému postoji. NEZÁVISLÍ totiž volby pochopitelně nevyhráli, neboť ani nemohli. Nejen proto, že kvantitativně i kvalitativně většinu mandátů v Senátu i v zastupitelstvech měst a obcí získali kandidáti definovaných politických stran, ale především proto, že oni mytičtí NEZÁVISLÍ ve skutečnosti neexistují.

Oddělime nejprve „nezávislý segment“, který je už na první pohled kontradiktio in adjecto: Takzvaní NEZÁVISLÍ na kandidátkách politických STRAN. Tady snad ani není třeba nic složitě vysvětlovat, věc je jasná z definice a je vskutku nepochopitelné, že téměř všechny politikology, či novináře nechal tento nesmysl chladným. Stačilo přece přiznat že formálně jde sice o kandidáty-NESTRANÍKY, sympatizanty té které strany, s jejíž podporou kandidují. Ještě poctivější by bylo říci, že jde fakticky o straníky,

ale bez členské legitimace, kteří z různých důvodů nemuseli projít obřízkou a namáhavou prací ve stranických strukturách, ale na kandidátku politické strany patří. O nezávislosti v takovýchto případech pochopitelně nemůže být ani řeč a spíše jde o docela nehorázný podvod. Připomeňme totiž, že kromě jiného toto „NEZÁVISLÍ“ v případě zvolení přináší do stranických pokladen stejné státní peníze jako kandidáti - členové stran. V tomto smyslu se zřejmě brzy dočkáme i prvních soudních sporů, neboť podle některých neúspěšných kandidátů jejich protivníci mátlí voliče. V nepolitickém marketingu bychom tomu řekli „klamavá reklama“.

Ale i všichni ostatní tzv. NEZÁVISLÍ se dopouštějí obdobného - záměrného či bezděčného - klamání voličů. NEZÁVISLÝ politik je totiž protimluv. V politice jde výhradně o zájmy. Vstupuje-li kdokoli na veřejné kolbiště, pak proto, aby nějaké zájmy prosazoval. Jeden z pověstných NEZÁVISLÝCH, jakýsi pekař, chtěl do Senátu, aby zde prosazoval zrušení letního času, tedy měl jednoznačně politický cíl. A je zřejmé, že každý, kdo má nějak definovaný zájem - politický cíl, v žádném směru není NEZÁVISLÝ, dokonce i když si to možná sám upřímně myslí.

Občané-voliči jsou v tomto smys-

lu objekty permanentní předvolební mystifikace a manipulace. Všichni, kdo kandidují ve volbách a sami sebe označují za NEZÁVISLÉ jsou tedy ve skutečnosti v různém smyslu a různé intenzitě straničtí kandidáti bez členských legitimací. Nepředstavují tedy nic definovaného, známého, standardně strukturovaného a názorově či zájmově prověřeného jako kandidáti politických stran. Jenže to by v regulérním soutěžení byla jejich jasná nevýhoda. Voliči by nevěděli, co si o nich myslet, co od nich čekat. Proto ona manipulace pojmem NEZÁVISLÍ. Naznačuje se, že to mají být ti osamělí stateční hrdinové, kdo půjdou proti „čachrům“ oněch všeobecně „pokleslých, špinavých a zkorumpovaných“ politických stran. Právě tak je definují a nálepkují otcové „nepolitické politiky“. A právě o tom byl střet NEZÁVISLÝCH se STRANICKÝMI kandidáty i v těchto posledních volbách. Nejen v pojmové oblasti se tak stal dalším dějstvím fundamentální bitvy o charakter a podstatu české politiky, soubojem koncepce strukturovaných demokratických institucí proti anarchizujícímu radikalismu, maskovanému humanistickými frázemi. A právě v tom je i podstata oslavných mediálních tanců nad „FENOMÉNEM NEZÁVISLÝCH“.

Petr Hájek

RECENZE AUTOBIOGRAFICKÝCH ROZHovorŮ F. A. HAYEKA

V roce 2002 vydalo brněnské nakladatelství Barrister&Principal jako překlad z angličtiny velmi zvláštní knihu (v rozsahu 178 stran) Hayekových osobních poznámek a rozhovorů, které snad mohou pomoci těm, kteří Hayekovy - většinou složité a komplikované - knihy nečtou, aby se v jeho názorech aspoň trochu zorientovali.

Své autobiografické poznámky začal Hayek psát již v roce 1945 s výslovným upozorněním, že „to, co napíšu, není určené k publikaci“ a že to spíše může být „podklad pro toho, kdo se bude muset potýkat s nevděčným úkolem, jaký představuje vyhledávání zajímavých skutečností o životě, který z vnějšího pohledu příliš bohatý na události nebyl“. Tato slova Hayek napsal skoro půl století před svou smrtí a jakkoli jistě nemohl předvídat „bohatství“ svých následujících desetiletí, vidíme, že očekával, že se o něm psát bude.

Kdo se chce rychle něco dozvědět o jeho díle, o jeho životě, o událostech, které ho formovaly, stačí, když si přečte str. 9-44, které představují úvod jednoho z tvůrců této knihy S. Kresgeho. Jeho stručný přehled je docela výstižný, ale daleko zajímavější je autentický Hayek.

Z knihy se dozvídáme, že Hayekovi dávní předchůdci žili nedaleko Brna a že jednoho z nich v roce 1789 povýšil Josef II. do šlechtického stavu, čímž vzniklo ono známé „von“ před jeho jménem. Bylo to za podnikatelský úspěch, za založení dvou textílek a dvou vesnic kolem nich, nikoli za nějaký hrdinský válečný čin.

Jsmo svědky i toho, že se nám Hayek přiznává, že mu „nikdo nebyl schopen rozumně vysvětlit, co míní slovem Bůh“ a že je proto „stejně nesmýslné v Boha věřit i nevěřit“ (str. 49). Navíc mu vadila „děsivá netolerantnost“ zejména monoteistických náboženství.

Ekonomií byl „polapen“ ve chvíli, kdy „si přečetl Mengerovy Grundsätze“ (str. 56), pak byl přímým studentem F. Wiesera a velký vliv na něj měla skupina ekonomů kolem slavného Misesova privátního semináře počátku 20. let. Výrazným momentem byl i pobyt v Anglii ve 30. letech, kdy se velmi rychle stal hlavní protiváhou Keynesa. V roce 1937 tam napsal svůj klíčový esej „Ekonomie a informace“, který i on sám považoval „za rozhodující okamžik v proměně svých názorů“, neboť teprve tehdy začal vnímat trh „jako systém využívání informací, které nikdo nemůže vlastnit v jejich celistvosti“ (str. 88). I já toto považuji za jeho rozhodující přínos, resp. právě to mne nejvíce ovlivnilo.

Hayek nám prozrazuje leccos i o Keynesovi. Když napsal rozsáhlou a nesmírně kritickou recenzi jeho knihy, Keynes mu prý řekl: „Ale to nic. Já už ničemu z toho stejně nevěřím“ (str. 98). Jindy mu Keynes v dopise přiznal, že: „Ve 30. letech byly moje myšlenky strašně důležité, ale dnes už jsou zastaralé“ (str. 100)!

Zajímavé je i jeho vlastní hodnocení svého nejslavnějšího, i když ne výslovně akademického díla „Cesta do otroctví“, které je pro drtivou většinu lidí jedinou knihou, kterou od něho četli. Hayek přiznává, že to byla kniha, která ho „profesionálně na-

prosto zdiskreditovala“ (str. 110) a že mu dokonce i někteří z jeho známých „dávali najevo, že v jejich očích už nejsem vědec, ale propagandista“ (str. 133). Za zmínku stojí i to, že ho po přestěhování do USA nechtěli na univerzitě v Chicagu přijmout na katedru ekonomie, ač byli ještě pár let předtím - spolu s Keynesem - považováni za dva největší žijící ekonomy světa.

Dozvídáme se i to, že v roce 1960 začal trpět těžkou depresí, která se opakovala v letech 1972 a 1974, že už ve 30. letech u něho nastávalo výrazné zhoršování sluchu, že miloval horolezectví a lyžování, že zásadně nikdy nesouhlasil s Friedmanovými Eseji o pozitivní ekonomii, které dokonce považoval - kvůli jejich pozitivismu - za „velmi nebezpečnou knihu“ (str. 153) atd., atd.

Je to všechno velmi zajímavé čtení, ale mám strach, že je to čtení hlavně pro zasvěcené, kteří si tím doplňují některé chybějící detaily. I když dal Hayek s otištěním těchto poznámek v závěru svého života souhlas, je třeba uznat i to, že je nepsal jako knižní publikaci a že jejich dnešní tvar, formu a vyznění výrazně ovlivnili jejich editoři S. Kresge a L. Wenar. Přesto doufám, že se díky jejich přečtení někteří čtenáři pustí do četby (a hlavně studia) autentických Hayekových děl. Uvidí, že jsou daleko hlubší a zásadnější.

Václav Klaus

(Friedrich August Hayek -
Autobiografické rozhovory.
Barrister&Principal, Brno 2002.
Váz. 178 str., 195 Kč)

CEP V LISTOPADU

- Ve středu 6. listopadu uspořádal CEP na Žofíně prezentaci nové publikace, **studie Václava Klause Problémy českých veřejných financí na počátku nového desetiletí**. Studii představil V. Klaus a s koreferátem vystoupil člen bankovní rady České národní banky Pavel Štěpánek. Předplatitelé dostali publikaci poštou, ostatní ji mohou zakoupit v sídle CEPu nebo na dobírku prostřednictvím internetové nebo telefonické objednávky.

- Ve čtvrtek 14. listopadu CEP uspořádal v Obecním domě **seminář** na téma **Přítomnost a budoucnost českého zemědělství**. V panelu vystoupili zástupce Agrární komory Jan Záhorka, místopředseda rozpočtového výboru PSP ČR Vlastimil Tlustý a publicista Jiří Fencl. Seminář moderoval V. Klaus. Přednášky CEP vydá ve sborníku.

- V listopadu CEP vydal publikaci **Povodně a veřejné finance**, která kromě přednášek ze seminářů obsahuje řadu dalších zajímavých textů.

- Již třetí měsíc pokračuje CEP ve vydávání **newsletteru**, který je součástí předplatného a pro ostatní veřejnost je k dispozici na seminářích.

- Na internetové stránce CEPu www.cepin.cz přibýlo rovněž několik nových článků spolupracovníků CEPu. Na internetové stránce se mohou k odběru publikací pro rok 2003 zaregistrovat noví zájemci o **předplatné na rok 2003**. Součástí předplatného CEPu jsou nejen pozvánky na semináře a sborníky, ale nově i měsíční newsletter. Předplatné činí 500 Kč (resp. 250 Kč pro studenty). Novým předplatitelům bude CEP zasílat pozvánky a publikace navíc i po zbytek roku 2002. Současní předplatitelé dostanou nabídku na obnovení předplatného pro rok 2003 poštou.

LISTOPADOVÁ GLOSA

Nesnesitelná lehkost psaní

Stále více se potvrzuje, že náš názor o době, v níž jsme žili a žijeme, je formován z vnějšíku tak, jako naše závěry ohledně koupě toho kterého zboží formuje všudypřítomná reklama. Opakování vytváří pravdu a mýtus dějiny. To pochopili i naši mediální mágové.

S politiky netančím, blbá nálada, spálená země - to je v médiích převládající a do omrzení opakovaný soud o skutečnosti, v níž jsme žili a žijeme. „Kdykoliv poněkud legrační ministr Dyba řekl, že se naše ekonomika odrazila ode dna, mohli jsme nakupovat zásoby a měnit peníze za zlato. Krize byla neodvratná.“ - napíše Martin Komárek, šéfkomentátor nejčtenějšího deníku MfDnes, 11. listopadu tohoto roku v článku, v němž české pravici vyčítá neschopnost či prokletí v úsilí dosáhnout politického úspěchu. Vůbec mu nevadí, že lživou a rádoby vtípnou hyperbolou vytváří či utvrzuje ten virtuální obraz nedávné historie, na němž je postaven comeback komunistů. Reálná skutečnost je právě opačná - již 12 let si zásoby nikdo vytvářet nemusí a kdo v tomtéž období měnil koruny za zlato, prodělal. I díky bývalému ministru Dybovi. Prostě přechod od komunismu ke kapitalismu jsme zvládli, a to lépe, než kdokoli čekal. To ale nikdo nenapíše, občanovi se vtulouká do hlavy opak. Krize, korupce, skandály - naděje nikde. Hrdost? Nesmysl. Snad až v EU z nás udělají civilizované lidi.

Ta nesnesitelná lehkost, s níž mnozí vlivní plivou na naši krátkou demokratickou historii mi nahání strach. „Lehce nabyli, lehce pozbyli“ - takovou glosu o naší svobodě bych jednou vskutku psát nechtěl.

Jiří Weigl

cep
CENTRUM

PRO EKONOMIKU A POLITIKU

CEP je nestátním institutem pro ekonomická a politická studia založeným v r. 1998 Václavem Klausem

Cílem CEPu je šíření a podpora idejí svobodné společnosti a tržního hospodářství

Semináře a publikace CEPu poskytují analýzy a názory předních odborníků

Semináře jsou volně přístupné široké veřejnosti a studenti mají výraznou slevu na předplatné publikací

Od září 2002 CEP vydává pravidelný měsíční newsletter
Internetová stránka CEPu umožňuje vyhledávání v několika stovkách textů, které se zabývají aktuálními i nadčasovými hospodářsko-politickými problémy

Na internetové stránce CEPu si lze objednat jednotlivé publikace nebo se zaregistrovat k jejich celoročnímu odběru

Centrum pro ekonomiku a politiku
Politických vězňů 10, 110 00 Praha 1
tel. a fax: 222 192 406 www.cepin.cz cep@iol.cz